

Erken Okuryazarlık

Sesbilgisel Farkındalık Becerileri ve
Etkinlik Örnekleri

Sesbilgisel Farkındalık

- Sesbilgisel farkındalık; sözcükleri oluşturan seslerdeki benzerlik ve farklılıkları duyabilme becerisidir.
- Sözcükleri seslerine ayırabilmeyi, sesleri birleştirerek sözcükleri oluşturmayı, heceleri sesbirimlerine bölmeyi, başlangıç, orta ve son sesleri kullanarak yeni sözcükler üretebilme gibi becerileri içerir (Bennett Armistead, Duke, ve Moses, 2005: 15-21).

Okuma ve sesbilgisel farkındalık ilişkisi

- Başarılı bir okuma etkinliğini okuyucuların yazılı metinlerde yer alan kelimeleri uygun ortografik, sesbilgisel, morfolojik bilgi ve becerilerini kullanarak çözümledikleri, ardından çözümlenen kelimeleri var olan sözcük dağarcıkları, önceki bilgi ve deneyimleri ile bağdaştırarak anlamlandırdıkları, sonrasında ise anlamlandırdıkları kelimelerden oluşan cümleleri sözdizimsel özellikleri bağlamında analiz edip verilmek istenen mesaja ulaşabildikleri bir süreç olarak tanımlamak mümkündür (Güldenoğlu, Kargın ve Miller, 2013).

Okuma ve sesbilgisel farkındalık ilişkisi

- Birçok araştırmacıya göre ise sesbilgisel farkındalık becerilerindeki yetersizlikler okuma bozukluğunun temelini oluşturmaktadır.
- Sesbilgisel farkındalık becerilerinde yetersizlik gösteren çocukların ilerleyen yıllarda okuma problemleri yaşama konusunda riske sahip olduklarını göstermektedir (Özcan ve Özcan, 2016; McAlenney ve Coyne, 2011; Van den Bos, 2008).

-
- Hempenstall (2003), sesbilgisel farkındalık içerisinde çocukların yerine getirebileceği farklı görevlerin olduğunu belirtir.
 - Neler olabilir bu görevler?

Sesbilgisel Farkındalık Becerilerinin Edinim Sırası

Karmaşık

Sesleri silme/atabilme.

Sözcüklerdeki sesbirimleri ayırabilme.

Sesleri birleştirerek sözcükleri oluşturabilme.

Son sesleri fark etme.

İlk sesleri fark edebilme: Örneğin; balık ve ay aynı sesle mi başlar?

Uyakları fark edebilme: Örneğin; bana “köpek” ile uyaklı bir sözcük söyle.

Basit

Heceleri fark edebilme.

Kaynak: (Schuele, Skibbe ve Rao, 2007:275-277)

Uyak farkındalığı

- Uyaklı sözcükleri bulabilme becerisidir. Örnek: “*tabak, kabak, çorap.*”
- Çorap-kasap/tarak-solak/balon-bidon
- Uyaklı sözcük üretebilme becerisidir. Örnek: “*dil*” sözcüğü ile uyaklı bir sözcük söyle.
- *Çocuklar önce uyak farkındalığı kazanırlar daha sonra uyaklı sözcükler üretirler.

İlk ses eşleme

- Başlangıç sesi aynı olan sözcükleri bulabilme becerisidir (sesbirim farkındalığı).
- Örnek: Resimlerdekilerden hangisi “*araba*” sözcüğü ile aynı sesle başlar?
- Başlangıç sesi aynı olan sözcükleri gruplandırmayı içerir. Örnek: “/m/ sesi ile başlayanları bul.”

Son ses eşleme

- Bitiş sesi aynı olan sözcükleri bulabilme becerisidir (sesbirim farkındalığı).
- Örnek: Resimlerdekilere hangisi “*terlik*” sözcüğü ile aynı şekilde biter?
- Son sesi aynı olan sözcükleri gruplandırmayı içerir. Örnek: “// sesi ile bitenleri bul.”

Cümleyi sözcüklere ayırma

- Cümleyi oluşturan tüm sözcüklerin farkında olma ve cümleyi sözcüklere ayırabilme
- Örnek: «Kedi süt içti» cümlesini sözcüklerine ayıralım.

Hecelere/Seslere ayırma

- Heceleri, ilk ve son seslerine ya da sesbirimlerine ayırma becerisidir.
- Örnekler: “Ayşe” sözcüğünü hecelerine ayır. *Ay-şe*

Heceleri/sesleri birleştirme

- Heceleri, ilk ve son sesleri ya da sesbirimleri bir araya getirebilme becerisidir.
- Örnek: Söylediklerimi birleştir, “*ka-sa / kasa*”

Hece ya da Sesleri Atma/Silme

- Sözcükler içindeki hece ya da sesleri atma becerisidir.
- Örnek: “*omu*z sözcüğünde -*mu*z demeysen geriye ne kalır?”
- Örnek: “ bebek sözcüğünde -k sesini atarsan geriye ne kalır? ”

Hece ya da Sesler Ekleme

- Sözcüğe hece ya da ses ekleme becerisidir.
- Örnek: “*tara* sözcüğüne *-k* eklersem ne olur?”
- Örnek: “ say sözcüğünde *-gı* hecesini eklersem ne olur? ”

Sesbirimlerini Ayırma/Birleştirme

- Sözcükler içindeki sesleri birleştirme/ayırma becerisidir.
- Örnek: Ç/ö/p Sence ben ne dedim?
- Örnek: “Kaş” sözcüğünü oluşturan sesleri söyler misin?
- *Sözcükteki sesleri birleştirme, sesleri ayırma becerisinden önce kazanılır.

Önemli bilgi!!!

- Sesbilgisel farkındalık becerilerinin gelişiminde her çocuk farklı bir sıra izleyebilir.
- Bazen bir beceri türünde tam anlamıyla uzmanlaşmadan diğerine geçilebilir.
- Sesi fark etme ve tanıma becerileri üretme becerilerinden önce gelir.

-
- Sırasıyla sözcüklerin başlangıç, son ve ortadaki seslerini fark ederler.
 - Seslerin yerlerini değiştirerek yeni sözcükler oluşturma en son kazanılan beceridir (Bennett- Armistead, Duke, ve Moses, 2005).

Etkinlik rnekleri

- Çocuklarla birlikte, çeşitli dergilerde, gazetelerde ya da marketlerin reklam broşurlerinde yer alan nesne resimlerini inceleyin. Çocuklardan bu resimlerin arasından öğretmeyi hedeflediğiniz ses ile başlayan örneğin /t/ sesi ile başlayan nesnelerin resimlerini bulmalarını ve kesmelerini isteyin. Siz de /t/ sesi ile başlamayan birkaç nesne resmi kesin. Kesilen resimleri çocuklarla birlikte tek tek isimlendirin. Daha sonra bu resimleri karışık olarak masaya dizin ve çocuklardan /t/ ile başlayanlar ve başlamayanları ayırmalarını isteyin.

Etkinlik 6rnekleri

- Çocuklardan evlerinden 6ğretmeyi hedeflediğiniz ses ile başlayan 6rneğin /p/ sesi ile başlayan birkaç nesneyi bulup getirmesini isteyin. Gerekirse ailelerinden yardımcı olmalarını isteyin (6rnek olarak: peçete, pırasa, para, patates...) Sonra çocukları sınıftan 1-2 dakikalığına çıkarıp bu nesnelere sınıfın değişik yerlerine saklayın. Sonra çocukları sınıfa geri çağırıp sakladığınız nesnelere bulmalarını isteyin. Çocuklar yaklaşıncaya sıcak, uzaklaşıncaya soğuk şekilde söyleyerek (oyunu eğlenceli hale getirerek) ocuklara nesnelere bulması konusunda yardımcı olun. Çocuğunuzu alkışlayarak 6d6llendirin.

Etkinlik örnekleri

- Çocuklar bir çember olacak şekilde yere ya da masanın etrafına oturtulur. İçinde çoğunluğu öğretmeyi hedeflediğiniz ses ile başlayan örneğin /b/ sesi ile başlayan örnek nesne resim kartları bulunan bir torba hazırlanır. Müzik açılır ve torba elden ele dolaştırılmaya başlanır. Bir kaç saniye sonra müzik durdurulur. Müzik durdurulduğunda elinde torba kalan çocuk torbadan bir resim kartı çeker. Çocuk çektiği resimdeki nesnenin ismini söyledikten sonra, başlangıç sesinin ne olduğunu veya belirli bir ses ile başlayıp başlamadığını söyler. Resim kartı torbaya geri atılıp oyun aynı şekilde sürdürülür. Bütün çocuklara kart çekip nesne ismi söyleme sırası gelecek şekilde oyuna devam edilir ve sonra oyun sonlandırılır.

Etkinlik örnekleri

- Çocuklar bir çember olacak şekilde yere ya da masanın etrafına oturtulur. Öğretmen çocuklara “şimdi hepimiz tatile gideceğiz ama yanımıza alacağımız eşyaları seçmemiz gerekiyor. Yalnız tatil için seçeceğimiz eşyalar (öğretmeyi hedeflediğimiz bir sesi kullanarak- örneğin) /t/ sesi ile başlayan eşyalar olsun” der. Çocuklara örnek oluşturması açısından ilk cümleyi de kendisi kurar. Örnek olarak; “Tatile gidiyorum ve tatil için yanıma terlik alıyorum” der. Sonra sıra öğretmenin yanındaki çocuğa geçer ve çocuk benzer şekilde bir cümle kurarak yanına alacağı nesnenin ismini söyler. Çocuklar için /t/ sesi ile başlayan nesne isimleri bitene kadar oyun devam ettirilir ve bütün çocukların verdikleri cevaplar için birbirlerini alkışlamaları sağlanır.

Etkinlik örnekleri

- Sınıfa bir çorba kâsesi getirilir. Çocuklara o gün sözcük çorbası yapacakları söylenir ve ellerine resimli kartlar eşit sayıda dağıtılır. Yalnız çorbanın içerisine katılacak bütün sözcüklerin içinde (öğretmeyi hedeflediğimiz bir sesi kullanarak- örneğin) /t/ sesinin bulunması gerektiği belirtilir. Kâsenin içerisine önce öğretmen tarafından kartlar ismi ve /t/ sesinin nerede olduğu söylenerek (başta, ortada, sonda) atılır. Kâse elden ele dolaştırılır. Her çocuk attığı kartın ismini ve /t/ sesinin nerde olduğunu söyleyerek kâsenin içerisine atar. Bütün çocukların kartları bittikten sonra kase karıştırılır ve çocuklar rastgele kart çekmeye başlarlar. Böylelikle farklı sözcüklerle karşılaşp daha çok sözcük üzerinde konuşma fırsatı bulurlar. Sonra çorba çocuklar hayali olarak çorbayı karıştırıp bir güzel içerler.

Etkinlik örnekleri

- Öykü okuma bitiminde eğlenceli bir müzik açılır (yaklaşık 1 dakikalık). Müzik bitene kadar hedef ses birim ile (örneğin, /k/ sesi) başlayan sınıf içerisindeki birer nesnenin çocuklar tarafından bulunup getirilmesi istenir. Sonrasında çocukların getirdiği nesnelere gerçekten /k/ sesi ile başlayıp başlamadığı beraberce kontrol edilir. Etkinlik sonunda tüm çocuklar tebrik edilir. Çocuklardan kendilerini ve arkadaşlarını alkışlayarak tebrik etmeleri istenir ve böylece etkinlik sonlandırılır.

Etkinlik rnekleri

- Çocuklardan hedef sesbirim ile başlayan ya da biten istedikleri bir nesnenin resmini yapmaları istenir ve ardından çizdikleri nesne hakkında konuşmaları istenir.
- Aile üyeleriyle öğrendikleri hedef sesbirim ile başlayan isim, eşya, ünlü, bitki, şehir, hayvan oyununu sözel olarak oynamaları istenebilir. (Neşe, naylon, nar, Nevşehir)

Etkinlik örnekleri

- Kitap okuma etkinlikleri sırasında sözcüklerin ve isimlerin sesbilgisel özelliklerine vurgu yapılır. Çocuklara kitabın kahramanı gösterilerek onlardan kahramana belirli bir sesbirim ile örneğin /a/ sesiyle başlayan başka isimler bulmaları istenir. Çocukların yanıtları yazılır (Ali, Ahmet, Ayhan, Atakan, vb...) ve isimler sayılır. Kahramanın isminin hangi ses ile başladığı sorulur ve diğer sözcüklerle benzerlikleri fark ettirilir.

T

ABAK

K

AYNI SESLE
BAŞLAYAN
KELİMEYİ GÖSTER.
(100 puan)

İFLAS

İKİ HECELİ
KELİMEYİ
GÖSTER.
(500 puan)

HECELERİ
BİRLEŞTİREREK
KELİMEYİ
OLUŞTUR.
(300 puan)

PUANIN
İKİYE
KATLANDI

HECELERİ
SESLERİNE
AYIR.
(1000 puan)

PUANININ
YARISINI
KAYBETTİN

AYNI SESLE
BİTEN
KELİMEYİ
GÖSTER.
(500 puan)

KELİMENİN
SONİ SESİNİ
AT.
(500 puan)

ADININ
İLK SESİNİ
SÖYLE
(500 puan)

FONOLOJİ
+
MONOPOLY

KELİMENİN
İLK SESİNİ
AT.
(500 puan)

İFLAS

AYRILMIŞ
OLARAK VERİLEN
SESLERİ
BİRLEŞTİR.
(1000 puan)

BOSA

AYNI SESLE
BAŞLAYAN KELİMEYİ
SÖYLE.
(500 puan)

BEKLE

ELİNDEKİ KELİMEYİ
HECELERİNE
AMİR.
(1000 puan)

KELİMENİN HANGİ
SESLE BAŞLADIĞINI
SÖYLE.
(300 puan)

AYNI SESLE
BİTEN KELİMEYİ
SÖYLE.
(500 puan)

T
K
T
S